

Räddningstjänsternas insatser vid självmordsförsök

Inledning – förtydliga räddningstjänstens roll vid självmordsförsök

Varje år tar ungefär 1 500 människor i Sverige sitt liv. Det är fyra om dagen, eller en skolklass i veckan. Omkring 15 000 försöker varje år att begå självmord och halva befolkningen har kommit i kontakt med någon som försökt ta sitt liv.

Räddningstjänsten kan ha en helt avgörande roll i att förhindra självmord i akuta situationer och åker idag på minst 2 000 suicidlarm per år. I många fall är de först på plats. Vilken roll räddningstjänsten ska ha vid suicidförsök är inte reglerat. Det innebär att de riktlinjer och det stöd som räddningstjänsterna får från staten för att bidra till att färre människor dör eller skadas inte omfattar suicidförsök.

Räddningstjänsterna runt om i landet agerar därför olika vid suicidlarm och har olika förutsättningar att hantera dem. I praktiken innebär det att risken är överhängande att självmord sker som hade kunnat förhindras av räddningstjänsten. Suicide Zeros kartläggning visar att en majoritet av 92 undersökta räddningstjänster inte arbetar systematiskt med suicidförsök.

2023 dog 126 människor i trafikolyckor.¹ Samhället satsar stora resurser på att förhindra att denna typ av olyckor uppstår och på att rädda liv när de sker. Det är nu hög tid att räddningstjänsterna i hela landet får stöd att utveckla ett tydligt uppdrag att förebygga och förhindra självmord.

MSB och stödet till räddningstjänsten

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) utövar tillsyn över kommunernas räddningstjänster och utfärdar föreskrifter och allmänna råd.

MSB har tagit fram föreskrifter och allmänna råd om innehåll och struktur i kommunernas handlingsprogram för förebyggande verksamhet och räddningstjänst. Kommunen ska för olyckor som kan leda till räddningsinsats beskriva risker och vilken förmåga kommunen har att genomföra insatser för att begränsa skador på bland annat liv och hälsa. I handlingsprogrammet ingår också förebyggande insatser för att förhindra olyckor.²

Föreskrifterna och råden fungerar vid sidan om stöd i form av utbildningsinsatser och stödmaterial kopplat till olyckor som en styrning av räddningstjänsternas verksamhet.

¹ <https://www.transportstyrelsen.se/sv/vagtrafik/statistik/olycksstatistik/statistik-over-vagtrafikolyckor/>

² <https://www.msb.se/sv/amnesomraden/skydd-mot-olyckor-och-farliga-amnen/kommunala-handlingsprogram-enligt-LSO/>

Suicid definieras idag inte som en olycka och är därmed inte reglerat

Lagen om skydd mot olyckor (LSO) är en målstyrd lagstiftning och ska bidra till att färre människor dör eller skadas och att minska skador på egendom och miljö. Utgångspunkten för föreskrifterna är den definition av olyckstyper som MSB har gjort. I denna ingår inte suicidförsök. Skälet som anges är att alla suicidförsök inte är att betrakta som en olycka enligt LSO.³ Detta innebär att räddningstjänsten inte är skyldig att åka ut på räddningsinsatser som gäller suicid eller suicidförsök.

Det innebär också att MSB:s föreskrifter, allmänna råd och vägledning för räddningsinsatser eller annat stöd inte omfattar insatser vid suicid och suicidförsök.⁴ MSB föreslår dock att kommunerna lägger till egna kategorier i handlingsprogrammen utifrån lokala förhållanden, och nämner *nödständig person* som ett exempel.

Distinktionen av *olycka* som enbart sådant som ofrivilligt drabbar medborgare, såsom brand- och trafikolyckor, är dock irrelevant när det gäller samhällets ansvar då lagens mening är att rädda och skydda liv, hälsa, egendom och miljö. Ingen önskar sig att drabbas av levnadsomständigheter som leder till att man blir suicidal.

Räddningsinsatser sker vid hot om suicid – men frågan hanteras olika

Ungefär 2 000 gånger per år rycker räddningstjänsten ut vid hot om suicid. Antalet utryckningar har ökat sedan 2018. MSB:s egna undersökningar pekar på att räddningstjänster som inkluderat frågorna i sin handlingsplan och i sitt arbete i större omfattning åker på larm kopplade till suicid.⁵

Statistiken är dock osäker, då räddningstjänsterna gör olika bedömningar. Vissa har många uppdrag som de bedömer som räddningsinsatser medan andra inte har några räddningsinsatser kopplat till suicidförsök alls.⁶

I en stor andel fall är räddningstjänsten först på plats och med inarbetade handlingsplaner och väl förberedda brandmän är det räddningstjänsten som har den möjligheten i flertalet fall. Räddningstjänstens aktiva tid i utryckning är mycket lägre jämfört med ambulansens och polisens. Den brukar anges kring 5 procent per år. Vid utryckningar i glesbygd är sannolikheten också ännu större att räddningstjänsten är den hjälp som kan vara först på plats.⁷

Enligt räddningstjänsternas insatsstatistik för 2018–2020 bedöms 66 procent av de drygt 2 000 insatserna per år uppfylla kriterierna för en räddningsinsats enligt 1 kap. 2 § LSO.⁸ Som jämförelse kan nämnas att räddningstjänsten rycker ut på automatiska brandlarm där enbart cirka 5 procent uppfyller kriterierna för en räddningsinsats.

Många räddningstjänster har inte med suicid i sina handlingsplaner

Suicide Zero har gjort en kvantitativ innehållsanalys av de handlingsplaner som räddningstjänsterna enligt lag är skyldiga att ha och som styr deras arbete. Organisationen har undersökt om suicidförsök definieras som en egen olyckstyp, om suicidförsök har en egen rubrik, om suicidförsök finns med

³ Konsekvensutredning vid regelgivning - Föreskrifter och allmänna råd om kommunala handlingsprogram enligt lagen om skydd mot olyckor 2021, MSB, s 9

⁴ Statens suicidpreventiva arbete- samverkan med verkan? RIR 2021:26, s 85

⁵ Kommunal räddningstjänst inom området psykisk ohälsa och suicidprevention - en behovsanalys, s 22.

⁶ Kvalitet i MSB:s statistik över räddningstjänstens insatser 2022, S7 samt Individuell analys inom området psykisk hälsa och suicidprevention, s 13-14.

⁷ Kommunal räddningstjänst inom området psykisk ohälsa och suicidprevention - en behovsanalys, MSB, s 9

⁸ Konsekvensutredning vid regelgivning - Föreskrifter och allmänna råd om kommunala handlingsprogram enligt lagen om skydd mot olyckor 2021, MSB, s 9.

under rubriken *Nödställd person* och om suicid nämns i löptext. Totalt har 92 räddningstjänster över hela landet undersökts och studien genomfördes i februari. Resultaten visar att i:

- 22 planer definieras suicid som egen olyckstyp
- 15 planer nämns suicidförsök under Nödställd person
- 55 planer nämns suicid i löptext
- 29 planer har suicidförsök en egen rubrik

Sammantaget innebär resultaten att en majoritet av de undersökta räddningstjänsterna inte arbetar systematiskt med att förebygga och hantera suicidförsök. Resultat för enskilda räddningstjänster finns i bilaga 1.

Bristen på riktlinjer och stöd till räddningstjänsterna får flera konsekvenser

Det är alltså upp till räddningstjänsterna själva att bestämma hur de vill hantera suicid. Trots att räddningstjänsten är den samhällsresurs som på många håll kan ha en avgörande roll genom att vara först på plats vid suicidlarm finns ingen reglering, inga riktlinjer och inget stöd för arbetet med att rädda liv och minimera skador. Detta får flera konsekvenser.

- Landets räddningstjänster hanterar suicidlarm på olika sätt. Den yttersta konsekvensen av detta kan bli att den enskilda räddningstjänsten inte åker ut på ett larm där de hade kunnat rädda liv. En del räddningstjänster har med suicid i sina handlingsplaner och har tillsammans med andra blåljusaktörer utvecklat en modell för hur de ska agera vid denna typ av larm.⁹ Andra räddningstjänster nämner inte suicid i sina planer vilket medför att området resurssetts helt olika, eller inte alls.
- Att det inte finns något statligt stöd i frågorna och att det är frivilligt för räddningstjänsterna att arbeta systematiskt med suicid innebär att personal inom räddningstjänsten riskerar att inte vara rustad när de väl larmas ut vid suicidförsök. Att genomföra utbildning inom suicid blir upp till den enskilda räddningstjänsten, och inom vissa organisationer saknas helt utbildning.¹⁰ Bristen på utbildning blir också ett arbetsmiljöproblem för medarbetare – att de riskerar att ställas inför ett suicidförsök utan att ha kunskap kring hur de kan försöka avbryta försöket. Viss utbildning kopplad till suicid finns inom ramen för MSB:s utbildningar, men området är inte utvecklat.¹¹
- De räddningstjänster som inte har med suicidförsök i sina handlingsplaner arbetar inte systematiskt för att analysera risker och utveckla förmågan när det handlar om att hantera frågan. Det innebär också att det förebyggande arbetet uteblir. I och med att räddningstjänstens verksamhet är viktig för det lokala suicidförebyggande arbetet riskerar det att bidra till att kommunernas suicidpreventiva arbete blir sämre.
- I och med att det inte finns några riktlinjer för hur suicidförsök ska hanteras blir statistiken över räddningstjänsternas roll och insatser bristfällig. Suicid kan kategoriseras olika, vilket innebär att det är svårt att få ett bra underlag för att utveckla insatserna. Lärande från

⁹ Samverkan mellan polis, sjukvård, SOS Alarm och räddningstjänst vid hot om suicid. Ett exempel från Jönköpings län

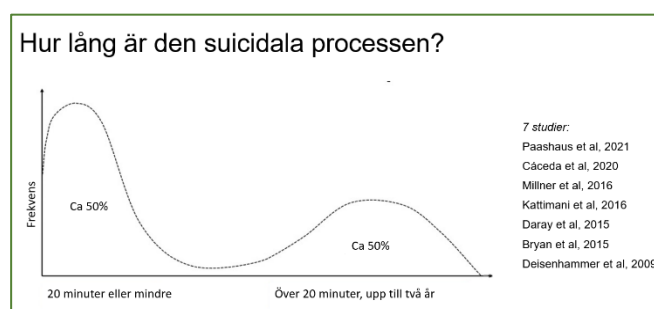
¹⁰ Kommunal räddningstjänst inom området psykisk ohälsa och suicidprevention - en behovsanalys, s 22.

¹¹ Individuell analys inom området psykisk hälsa och suicidprevention, s 24

insatser vid suicidförsök riskerar att utebli och därmed också underlag för förebyggande insatser eller utveckling av förmåga eller samverkan.¹²

Snabba insatser avgörande för att förhindra självmord

Hur snabbt en räddningsinsats kan ske vid självmordsförsök har en avgörande betydelse för utfallet. Forskning visar att i ungefär hälften av fallen är den så kallade suicidala processen endast upp till 20 minuter. Tiden för att rädda liv är alltså mycket kort och snabba insatser är avgörande. Av de som överlever ett självmordsförsök dör en klar majoritet, över åtta av tio, av naturliga orsaker. Att räddningstjänsten, som på många håll är först på plats, har det som tydligt uppdrag, förberett i sin handlingsplan samt kunskap och förutsättningar att hantera självmordsförsök är alltså en grundläggande del som behövs i samhällets insatser för att kunna förhindra självmord och minska skador.

Källa: Gergö Hadlaczký, [NASP](#)

Räddningstjänsterna efterfrågar riktlinjer och stöd

Räddningstjänsterna efterfrågar riktlinjer och stöd för hur de ska hantera suicidförsök och arbeta förebyggande med frågan. Det visar Riksrevisionens granskning från 2021.¹³ I granskningen framkommer att räddningstjänsterna efterfrågar fler bindande föreskrifter och vägledande råd. Riksrevisionen rekommenderar också regeringen att se till att MSB medverkar i det nationella suicidpreventiva arbetet som stödjande myndighet till de kommunala räddningstjänsterna.¹⁴

Efterfrågan på riktlinjer och en nationell samordning framkommer också tydligt i en undersökning som genomförts på uppdrag av MSB: Kommunal räddningstjänst inom området psykisk ohälsa och suicidprevention - en behovsanalys.¹⁵ Här lyfts också behovet av utbildning. Flera intervjuade påtalar att suicidprevention behöver ingå i MSB:s befintliga utbildningar, men även att en specifik utbildning om psykisk hälsa och suicidprevention kan vara relevant på central nivå.

¹² Kvalitet i MSB:s statistik över räddningstjänstens insatser 2022, S7 samt Individuell analys inom området psykisk hälsa och suicidprevention, s 13-14 och Räddningstjänstens insatsrapporter. En studie av erfarenhetsåterföring i kommunal räddningstjänst, MSB och KTH, s 23

¹³ Statens suicidpreventiva arbete- samverkan med verkan? RIR 2021:26, s 83

¹⁴ Statens suicidpreventiva arbete- samverkan med verkan? RIR 2021:26, s 85

¹⁵ Kommunal räddningstjänst inom området psykisk ohälsa och suicidprevention - en behovsanalys, MSB

MSB konstaterar i sitt underlag till den kommande nationella strategin att räddningstjänsten ofta är först på plats och att det ställer krav på kunskap hos personalen, och menar att det är viktigt att räddningstjänstpersonalen både har relevant utbildning och har övat.¹⁶

Ge räddningstjänsten riktlinjer och stöd

I praktiken har räddningstjänsten ofta en roll när det handlar om att förhindra självmord och därmed rädda liv. För att säkerställa ett jämlikt samhällsstöd i hela landet och se till att resurser finns på plats så snabbt som möjligt behövs riktlinjer och stöd. När nu samhället kraftsamlar mot självmord genom den kommande nationella strategin är det nödvändigt att blåljusresurserna används på det mest effektiva sättet.

- **Myndigheten för samhällsskydd och beredskap bör få i uppdrag att styra och stödja räddningstjänsternas arbete med att förhindra självmord. Det bör innefatta riktlinjer för arbetet, stöd i form av exempelvis utbildningar och tillsyn.**
- **Ett utbildningsmaterial att bygga på har tagits fram av Nationellt centrum för suicidforskning och prevention, NASP vid Karolinska Institutet, i samarbete med Region Stockholm, Akut omhändertagande av suicidnära person, AOSP. Materialet har utvecklats under mer än tio år, innefattar övningar och ges av utbildade instruktörer med egen erfarenhet av räddningsarbete.**
- **När det handlar om gränsdragningen mellan olika myndigheters uppdrag (polis och ambulans) och den upparbetade samverkan som behövs mellan dem i frågan finns goda exempel på några håll i landet. Alla dessa exempel bör användas som utgångspunkt för forandet av nationella riktlinjer på området.**

¹⁶ Individuell analys inom området psykisk hälsa och suicidprevention, s 24

Bilaga 1 Resultat för enskilda räddningstjänster

Suicide Zero har gjort en kvantitativ innehållsanalys av de handlingsplaner som räddningstjänsterna enligt lag är skyldiga att ha och som styr deras arbete. Undersökningen omfattar om suicidförsök definieras som en egen olyckstyp, om suicidförsök har en egen rubrik, om suicidförsök finns med under rubriken Nödständig person och om suicid nämns i löptext. Totalt har 92 räddningstjänster över hela landet undersökts. Studien genomfördes i februari 2024.

Namn på räddningstjänst	Egen olyckstyp	Suicid nämns i löptext	Suicidförsök under Nödständig person	Egen rubrik i handlingsprogram
Räddningstjänsten Piteå-Älvsbyn	nej	ja	nej	nej
Norrhälsinge räddningstjänst	nej	nej	nej	nej
Räddningstjänsten Mitt Bohuslän	nej	ja	ja	ja
Räddningstjänsten Västra Skaraborg	nej	nej	nej	nej
Umeåregionens brandförsvaret	nej	ja	nej	Ja
Uppsala brandförsvaret	nej	ja	ja	nej
Alingsås och Vårgårda Räddningstjänstförbund	nej	nej	ja	nej
Bergslagens Räddningstjänst	nej	nej	nej	nej
Bjurholm Räddningstjänst	ja	ja	nej	ja
Bohus Räddningstjänstförbund	nej	nej	nej	nej
Brandkåren Attunda	nej	ja	nej	nej
Brandkåren Norra Dalarna	nej	nej	nej	nej
Båstads Räddningstjänst	ja	ja	nej	ja
Dals-Ed Räddningstjänst	nej	nej	nej	nej
Dorotea Räddningstjänst	nej	nej	nej	nej
Eda räddningstjänst	nej	nej	nej	nej
Eskilstuna Räddningstjänst	nej	ja	nej	nej
Flen Räddningstjänst	nej	ja	Nej	nej
Gislaved-Gnosjö Räddningstjänst	ja	ja	nej	Ja
Gotlands räddningstjänst	nej	nej	ja	nej
Gästrikens Räddningstjänst	nej	nej	nej	nej
Hagfors Räddningstjänst	nej	nej	ja	nej
Räddningstjänsten Sala Heby	ja	ja	nej	ja
Herrljunga räddningstjänst	nej	nej	nej	nej
Hultsfred Räddningstjänst	nej	ja	ja	nej
Hylte Räddningstjänst	ja	ja	nej	ja
Hässleholm Räddningstjänst	nej	nej	nej	nej
Högländets Räddningstjänstförbund	ja	ja	nej	ja
Jokkmokks Räddningstjänst	nej	ja	nej	nej
Jämtlands Räddningstjänstförbund	nej	nej	nej	nej

Jönköpings Räddningstjänst	ja	ja	nej	ja
Laholm räddningstjänst	nej	ja	nej	ja
Landskrona Räddningstjänst	ja	ja	nej	ja
Ljungby Räddningstjänst	ja	ja	nej	ja
Ljusdal Räddningstjänst	nej	nej	nej	nej
Luleå Räddningstjänst	nej	ja	ja	ja
Malung- Sälen Räddningstjänst	nej	nej	nej	nej
Malå-Norsjö Räddningstjänst	nej	nej	nej	nej
Markaryd Räddningstjänst	nej	nej	nej	nej
Medelpads Räddningstjänstförbund	nej	Ja	nej	nej
Mullsjö Räddningstjänst	ja	ja	nej	ja
Mälardalens Räddningstjänst	nej	ja	ja	nej
Nerikes Brandkår	nej	nej	nej	nej
Nordmaling Räddningstjänst	nej	nej	nej	nej
Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund	nej	Ja	ja	nej
Norrtälje Räddningstjänst	ja	ja	nej	Ja
Räddningstjänsten Östra Skaraborg	nej	Ja	nej	Ja
Räddningstjänsten Aneby	ja	ja	nej	ja
Räddningstjänsten DalaMitt	nej	nej	nej	nej
Räddningstjänsten Enköping- Håbo	nej	nej	nej	nej
Räddningstjänsten Höga kusten - Ådalen	nej	Ja	nej	nej
Räddningstjänsten i Finsspång	nej	nej	nej	nej
Räddningstjänsten i Habo	ja	ja	nej	ja
Räddningstjänsten i Halmstad	ja	ja	nej	ja
Räddningstjänsten i Kinda	nej	ja	nej	nej
Räddningstjänsten i Åmål	nej	nej	nej	nej
Räddningstjänsten Karlstadsregionen	ja	ja	nej	ja
Räddningstjänsten Skåne Nordväst	nej	nej	nej	nej
Räddningstjänsten Skånemitt	nej	ja	ja	nej
Räddningstjänsten Storgöteborg	nej	ja	ja	nej
Räddningstjänsten Syd	nej	ja	nej	nej
Räddningstjänsten Söderåsen	ja	ja	nej	ja
Räddningstjänsten Södra Hälsingland	nej	nej	nej	nej
Räddningstjänsten Väst	nej	nej	nej	nej
Räddningstjänsten Västra Blekinge	nej	ja	ja	nej
Räddningstjänsten Årjäng	nej	nej	nej	nej
Räddningstjänsten Ödeshög	nej	ja	ja	nej

Räddningstjänsten Östra Blekinge	ja	ja	nej	Ja
Räddningstjänsten Östra Kronoberg	nej	nej	nej	nej
Räddningstjänsten Östra Götaland	nej	nej	nej	nej
Herrljunga Räddningstjänst	nej	nej	nej	nej
Sydöstra Skånes Räddningstjänstförbund	nej	ja	nej	nej
Staffanstorps Räddningstjänst	nej	nej	nej	nej
Storstockholms brandförsvaret	ja	ja	nej	Ja
Storuman Räddningstjänst	nej	nej	nej	nej
Strängnäs Räddningstjänst	nej	ja	nej	nej
Sunne Räddningstjänst	nej	nej	ja	nej
Svedala Räddningstjänst	nej	ja	ja	ja
Södertörns brandförsvarfsförbund	ja	Ja	nej	ja
Södra Dalarnas Räddningstjänstförbund	nej	nej	nej	nej
Södra Älvsborgs Räddningstjänstförbund	nej	nej	nej	nej
Sörmlandskustens räddningstjänst	nej	Ja	nej	nej
Tanum Räddningstjänst	nej	ja	nej	nej
Tranås räddningstjänst	ja	ja	nej	Ja
Vaggeryd Räddningstjänst	ja	ja	nej	ja
Vellinge Räddningstjänst	nej	ja	nej	nej
Värends Räddningstjänst	nej	ja	nej	nej
Västra Sörmlands Räddningstjänst	nej	ja	nej	nej
Åre räddningstjänst	nej	ja	nej	nej
Älmhult Räddningstjänst	nej	ja	nej	nej
Örnsköldsvik Räddningstjänst	nej	ja	nej	nej